

Література

1. Петрушин В.И. Музыкальная психология: Учебное издание для студентов и преподавателей. / В.Петрушин. – М.: Академический Проект, 2006. – 400с.
2. Решетников П.Е. Нетрадиционная технологическая система подготовки учителей: рождение мастера: книга для препод. высш. и средн. пед. учеб. заведений / Петр Решетников. – М.: ВЛАДОС, 2000. – 301 с.

References

1. Petrushin V.I. Muzykal'naya psikhologiya: Uchebnoye izdaniye dlya studentov i prepodavateley. / V.Petrushin. – M.: Akademicheskii Proyekt, 2006. – 400s.
2. Reshetnikov P.Ye. Netraditsionnaya tekhnologicheskaya sistema podgotovki uchiteley: rozhdeniye мастера: kniga dlya prepod. vyssh. i sredn. ped. ucheb. zavedeniy / Petr Reshetnikov. – M.: VLADOS, 2000. – 301 s.

The article reveals the features of the diagnostic stage of the formation of auditory representations of future teachers of musical art in the process of educational activity. Traced the process of the formation of a certain phenomenon during the period of pedagogical practice in the general education school. The stage-by-stage nature of this process is revealed, namely: the first stage is aimed at revealing the level of musical erudition, which is determined by the need to accumulate musicological and methodological knowledge, the development of auditory representations and the activation of musical thinking; the second stage - to reveal the degree of the ability to emotionally empathize with the vocal-choral music and the direction for developing the emotional-sensual resource of students and the ability to use it in the teaching and performing activities; the third stage was determined by the ability to direct the actions, of which the pedagogical process, self-control, self-esteem consists; the fourth stage was aimed at revealing the creative direction of performing activities, which manifested itself in non-standard approaches to solving executive problems, choosing different methods and means of working on vocal-choral works.

Keywords: *diagnostic stage, formation of auditory representations, future teachers of musical art, educational activity, pedagogical practice in school.*

УДК 37.016:78

Лю Мяони

ТВОРЧО-ВИКОНАВСЬКИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ ВОКАЛЬНО-МОВЛЕННСВОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

Стаття розкриває творчо-виконавський аспект формування вокально-мовленнєвої культури майбутніх учителів музичного мистецтва. Розкрито значення українського вокального мистецтва. Розроблено поетапну методіку формування вокально-мовленнєвої культури студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів. Перший етап – адаптивно-орієнтаційний – забезпечує усвідомлену зорієнтованість студентів на якість ретрансляції культурних зразків у вокальному виконавстві (українського вокального мистецтва). Другий етап - пізнавально-інформаційний – сприяє розширенню та поглибленню мистецького тезаурусу (орфоепічних норм української літературної мови та їх використання у практичному вокальному-виконавстві). Третій етап – творчо-евристичний – полягає в удосконаленні якості вимовляння поетичних текстів та адаптаційної роботи з поєднання високохудожнього вокального виконання за рахунок виведення фонем та конструктів вокальних творів та відпрацювання еталонного вокального звучання. Визначено методи та форми роботи творчо-виконавський напрямку формування вокально-мовленнєвої культури майбутніх учителів музичного мистецтва.

Ключові слова: *вокально-мовленнєва культура, майбутні вчителі музичного мистецтва, методи та форми творчо-виконавської роботи.*

Сучасні умови модернізації вищої музично-педагогічної освіти України актуалізували магістральний напрямком удосконалення фахової підготовки майбутніх учителів музики, зокрема визначили, що впровадження концепції національної музичної освіти передбачає розвиток інтересу і любові до української музики та широкий загальнокультурний розвиток особистості. Вищевказані позиції впливають на процес фахової підготовки майбутніх учителів музики, результатом удосконалення якого повинен стати високий рівень сформованості виконавської культури студентів, як інтегрованої професійно-особистісної властивості, яка характеризує високий рівень оволодіння мистецькими знаннями, музично-виконавськими вміннями, педагогічними компетенціями, що виражається в здатності до художньо обґрунтованої та педагогічно доцільної інтерпретації змісту музичного твору та забезпечує в умовах виконавсько-педагогічної діяльності особистісне професійно-творче зростання.

Унікальним засобом формування у майбутніх учителів музики означеної властивості визнано українське вокальне мистецтво, як засіб формування вокально-виконавської культури майбутніх учителів музики, у цілому, та вокально-мовленнєвої культури – її значущої складової. Аналіз досліджень свідчить про вагомий внесок у вивчення проблеми формування виконавської культури майбутніх учителів музики таких вітчизняних педагогів-науковців, як О. Андрейко, Л. Гусейнова, Н. Згурська, а також Л. Арчажникової, В. Борисевича, Н. Нургаянної, В. Орлової, У. Лінсян та ін.

Однак, обґрунтування творчо-виконавського напрямку формування вокально-мовленнєвої культури як складової вокально-виконавської культури майбутніх учителів музики засобами українського вокального мистецтва не отримало належного висвітлення.

Вокально-мовленнєву культуру нами визначено як здатність майбутнього вчителя музики до творчого високопрофесійного втілення художньо-образного змісту музичного твору шляхом ефективного використання комплексу вокально-виконавських знань, умінь та навичок, що сприяє особистісно-професійному співацькому саморозвитку.

Для визначення творчо-виконавського напрямку формування вокально-мовленнєвої культури майбутніх учителів музичного мистецтва доцільно провести моделювання означеного феномена (фр. *modelle*, від *modulus* – міра, зразок, норма), що є аналогом (схемою, структурою, знаковою системою) певного фрагменту природної чи соціальної реальності, концептуально-теоретичного утворення тощо. Даний аналог служить для зберігання і розширення знання про оригінал, конструювання оригіналу, перетворення чи управління ним. У педагогічній моделі зображено етапи формування експериментальної роботи з формування вокально-мовленнєвої культури майбутніх учителів музики засобами українського вокального мистецтва. Де кожен із зазначених етапів скерований на досягнення певної мети, виконання відповідних завдань та застосування ефективних методів та форм.

Метою першого – адаптивно-орієнтаційного етапу є забезпечення усвідомленої зорієнтованості на якість ретрансляції культурних зразків у вокальному виконавстві (українського вокального мистецтва). Основні завдання цього етапу: стимулювання стійкого інтересу студентів до вокально-виконавської діяльності на основі пізнання українського вокального мистецтва; усвідомленої потреби в якісному вокальному самовираженні; формуванні позитивного ставлення до обраної професії вчителя музики та вокаліста-виконавця та ретранслятора культурних надбань людства, в одній особі тощо.

Розв'язання завдань першого етапу формування роботи відбувається у площині аудиторної роботи та передбачає застосування таких методів: демонстрації якісних зразків вокально-виконавського гатунку, ескізного опрацювання вокальних творів (адаптаційна робота ознайомлювального характеру) та вивчення вокально-хорових творів українських композиторів-класиків. На даному етапі доречно дотримуватися таких педагогічних умов: забезпечення діалогових засад взаємодії викладача і студента в процесі опанування вокальних творів українських композиторів-класиків; прагнення до самоконтролю орфоепічних норм у співацькій діяльності.

Мета другого етапу – пізнавально-інформаційного – розширення та поглиблення мистецького тезаурусу за обраною проблематикою, зокрема, поглиблення орфоепічних норм

української літературної мови та їх використання у практичному вокальному-виконавстві. Завдання пізнавально-інформаційного етапу формувальної методики: розширення обсягу знань студентів; удосконалення навичок добору посилюючого для вокального виконавства українського вокального репертуару вітчизняного музично-виконавського репертуару; актуалізація знань у аспекті ретрансляції еталонного виконавства (або наближеного виконання до зразку). На даному етапі в межах вивчення спецкурсу «Формування культури поетичного мовлення вокалістів» використовуються методи порівняння, аналізу, перетворення, впроваджуються тренінгові форми з практичного осягнення орфоепічних норм вимови (на матеріалі текстів українських вокальних творів) та контрольних завдань з добору вокально-виконавського репертуару у відповідності до власних мовних можливостей. Ефективність роботи забезпечується завдяки актуалізації таких педагогічних умов: дотримання художньо-стильової відповідності у вокальному виконавстві; забезпечення діалогових засад взаємодії викладача і студента в процесі опанування вокальних творів української класики.

Мета третього етапу – творчо-евристичного – полягає в удосконаленні якості вимовляння поетичних текстів та адаптаційна робота з поєднання високохудожнього вокального виконання за рахунок виведення фонем та конструктивних вокальних творів та відпрацювання еталонного звукопроголошувального контексту наближеного, або ідентичного, українській літературній вимові (доведення до високого рівня виконання вокальних творів українських композиторів-класиків). Завдання цього етапу: розвиток вокально-виконавських умінь студентів, удосконалення їх інтерпретаційно-аналітичних умінь; розвиток здатності здійснювати художньо-орфоепічну кореляцію та фіксувати досягнення. Методи формувальної роботи даного етапу: творчі вправи, творчо-евристична гра «Інсайт», кейс-методи та ін.

У перебігу даного етапу формувальної роботи актуалізуються такі педагогічні умови: забезпечення діалогових засад взаємодії викладача і студента в процесі опанування вокальних творів та доведення вокально-мовленнєвої культури до високого вокально-виконавського рівня майстерності; розвиток творчої самостійності в опрацюванні орфоепічних норм української вокально-поетичної мови (на матеріалі виконуваних вокальних творів українських композиторів-класиків) та послідовний перехід до розвитку у студентів здатності до художньо-творчої вокально-виконавської діяльності, як результату сформованості вокально-мовленнєвої культури. Адже сучасний учитель музики це освічена, ерудована, інтелектуальна особистість у високому розумінні цього слова. Лише сформована особистість з власним ціннісним світоглядом, переконаннями, мисленням, сформованою культурою, може бути справжнім творцем навчально-виховного процесу – а це здатність вчителя-творця розкрити свій індивідуально-неповторний, духовно-творчий потенціал, реалізувати його у різних видах музично-педагогічної діяльності та спрямувати свою професійну діяльність на розвиток творчої особистості учня.

Завдання, що стоять перед науковою спільнотою, полягають у розкритті складових формування висококультурного фахівця у сфері музичної педагогіки, що близькі до сфери нашого наукового пошуку – аспекту формотворення вокально-мовленнєвої культури майбутнього вчителя музики. Вокально-мовленнєва культура майбутнього вчителя музичного мистецтва полягає не лише в дотриманні усталених норм вокальної вимови поетичного тексту та формовживання й побудови музичного фразування виконаного вокального твору, а й в передачі ціннісного досвіду, який необхідно збагачувати у процесі вокальної підготовки, упродовж навчання у ВНЗ музично-педагогічного профілю. Отже, вокально-мовленнєва культура як художньо-естетична категорія розглядається нами у рамках загальної музичної культури, що дозволяє виявити не лише загальні риси музичного мистецтва, а й специфіку та своєрідність вокальної культури різних народів.

Зазвичай, вокальна робота у класі з постановки голосу, вокально-хоровій підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва, базується на вивченні вокально-пісенного репертуару українських композиторів-класиків, що своєю чергою, виокремлює важливість засвоєння україномовних та україно-пісенних традицій, які органічно ввійшли до скарбниці

світової культури та не потребують додаткового тлумачення у аспекті ціннісних та методичних базових положень про ефективність формування загальної культури особистості майбутнього вчителя музики, як дієвого та вправного вокаліста-виконавця, вихованого у кращих традиціях української вокальної школи.

Творча діяльність майбутнього вчителя музики невід’ємна складова професійної самореалізації, за єдиної умови – особистої готовності до творчої діяльності, зокрема, вокального виконавства. На думку І. Беха, розвиток і формування творчої особистості, яка продуктивно ставиться до життєдіяльності і життєтворчості – надзавдання, оскільки творчість є духовною вершиною, життєвою цінністю, найвищим суспільним виявом людини, сферою справжньої свободи й розкритості індивідуальності [1, 56].

Феномен «творчість» у науці найчастіше вживається у наступному визначенні: це цілеспрямована діяльність, у якій народжується дещо якісно нове, яке ніколи раніше не існувало, яка характеризується неповторністю, оригінальністю, суспільно-історичною унікальністю, наслідком якої є відкриття (створення, винахід) чогось нового, раніше невідомого, або активне, що відповідає вимогам часу, опанування вже існуючим надбанням, зокрема у аспекті культурного надбання, або мистецької цінності тощо. Акт творчості під кутом зору психології є діяльністю зі створення нових матеріальних і духовних цінностей. Саме у творчості людина самостверджується як особистість, відчуває динамізм, повноту життя, свободу через самовияв – рушійну силу людства. Зокрема, самовияв, через здатність майбутнього вчителя музики до творчого високопрофесійного втілення художньо-образного змісту виконуваного вокального твору шляхом ефективного використання комплексу вокально-виконавських знань, умінь та навичок, що сприятиме особистісно-професійному співацькому саморозвитку та, у цілому, стане рушієм у формування виконавської та загальної культури через творчі вияви.

Творча діяльність – це діяльність майбутнього вчителя музики у площині триєдності особистісного, педагогічного та загальнолюдського й сутнісно-значущо. У аспекті творчо-виконавського компонента формування вокально-мовленнєвої культури майбутнього вчителя музики відбувається реалізація особистісної креативності майбутнього вчителя музики, яка, на думку дослідниці Т. Стратан-Артишкової, з одного боку, як суб’єктивна детермінанта творчості є її мотиваційною основою, а з другого, як об’єктивна детермінанта творчості, розвивається й формується відповідно до особливостей та умов здійснення основного завдання – поступового досягнення власної духовної вершини – формування вокально-мовленнєвої культури. Дуже важливо знайти способи розкриття творчого потенціалу майбутнього вчителя музики, «пробудити потребу» і знайти способи її реалізації у вокально-виконавському самовираженні [2, 185 - 188]. Здійснити це цілком можливо на основі пошуку музично-творчих рішень та їх матеріалізації, зокрема шляхом активного відпрацювання техніки вокального мовлення майбутнього вчителя музики. Спрямованість на вокально-виконавську діяльність змінює позицію майбутнього вчителя музики не тільки як виконавця (вокаліста), а й посилює його роль як учителя зі сформованою вокально-мовленнєвою культурою, учителя-творця, розвиває потенційно-творче мислення, сприяє його прагненню до самовдосконалення, розвитку професійних якостей. Підійшовши до розкриття специфіки формування вокально-мовленнєвої культури майбутнього вчителя музики у процесі фахової підготовки, ми передбачаємо, що розгляд творчо-виконавського аспекту означеної проблеми, слугуватиме чинником до розкриття сутності одного зі структурних компонентів у формуванні вокально-мовленнєвої культури майбутнього вчителя музики – творчо-виконавського напрямку, критерієм якого виступає міра емоційної саморегуляції вокально-виконавських дій студентів.

Важливим завданням створення сприятливих психолого-педагогічних умов для формування вокально-мовленнєвої культури майбутніх учителів музичного мистецтва засобами українського вокального мистецтва є ефективна організація навчального процесу (Ю. Бабанський, І. Лернер, М. Махмутов, В. Помогайба, О. Савченко, М. Скаткін та ін). У формуванні вокально-мовленнєвої культури майбутніх учителів музичного мистецтва засобами українського вокального мистецтва важливим є створення атмосфери емоційної саморегуляції у процесі музичного виконавства, що значно впливає на виконавську

стабільність та надійність виконавської діяльності. Адже вивчити музичний твір у академічній класній роботі, в умовах підвищеної комфортності й зміна зони комфортності на непередбачувані умови у яких зазвичай відбувається концертне виконання вивченого вокального твору, значно знижує якість виконання, негативно позначаючись на емоційному стані вокаліста-виконавця.

Зокрема, науковці Г. Коган, Ю. Цагареллі, Р. Сулейманов та ін., визначають надійність як одну з умов загальної професійної успішності музиканта виконавця. У психологічних дослідженнях поняття «надійність» трактується як інтегральна якість будь-якої системи (В. Небиліцин, Г. Никифоров, В. Плахтієнко, М. Худадов, Д. Юник та ін.), яка в заданих умовах упродовж необхідного часу дозволяє їй ефективно функціонувати.

Тому у перебігу формувального етапу експериментального дослідження, надавалась особлива педагогічна увага змінам умов, у яких відбувається прикінцевий вияв придбаних навичок самоконтролюючого характеру та закономірність позитивного впливу адаптивних технологій на рівень вокально-виконавської надійності. Сформованість вокально-мовленнєвої культури майбутніх учителів музики у процесі фахової підготовки, як усталеної норми вокальної вимови, тексту значно впливає на побудову музичного фразування музичного твору, на якість його виконання.

У висновках доцільно зазначити, що поетапність відпрацювання нормативної поетичної вимови та успішний перебіг підготовки вокально-технічного характеру виконуваного вокального твору повинен бути забезпечений стабільною увагою до текстового навантаження й наступними вправліннями з застосуванням вокального формовживання відпрацьованих орфоепічних конструктів, які потребують підвищеного контролю та самоконтролю від студентів, особливо у періоди насиченої виконавської діяльності (публічні виступи, екзамени, творчі звіти, тощо).

Література

1. Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку : навчальний посібник / І. Д. Бех. – К. : Академвидав, 2012. – 256 с.
2. Стратан-Артишкова Т. Творче самовираження вчителя музичного мистецтва у композиторській діяльності / Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти // Наукові записки. - Вип 9 (III) - С. 185 - 188.

References

1. Bekh I. D. Osobystist` u prostori dukhovnoho rozvytku : navchal`nyu posibnyk / I. D. Bekh. – K. : Akademvydav, 2012. – 256 s.
2. Stratan-Artyshkova T. Tvorche samovyrazhennya vchytelya muzychnoho mystetstva u kompozytors`kiy diyal`nosti / Seriya: Problemy metodyky fizyko-matematychnoyi i tekhnolohichnoyi osvity // Naukovi zapysky. - Vyp 9 (III) - S. 185 - 188.

The article reveals the creative and performing aspect of the formation of the vocal and speech culture of future teachers of musical art. The significance of Ukrainian vocal art is revealed. A step-by-step methodology for the formation of vocal-speech culture of students of the faculties of the arts of pedagogical universities was developed. The first stage – adaptive-orientational – provides a conscious orientation of students on the quality of retransmission of cultural samples in vocal performance (Ukrainian vocal art). The second stage – cognitive-informational – contributes to the expansion and deepening of the artistic thesaurus (orthoepic norms of the Ukrainian literary language and their use in practical vocal performance). The third stage – creative-heuristic – is to improve the quality of utterance of poetic texts and adaptive work in combination with high-artistic vocal performance due to the withdrawal of phonemes and constructs of vocal works and working out the standard vocal sound. The methods and forms of the work of the creative and performing direction of the formation of the vocal and speech culture of the future teachers of musical art are determined.

Keywords: *vocal and speech culture, future teachers of musical art, methods and forms of creative and performing work.*